

İSED

İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi

Cilt 1, Sayı 2, Aralık 2021

Makale Adı /Article Name

ÇALIKUŞU VE YABAN
ROMANLARINDA AYDIN-HALK
ÇATIŞMASI

THE CONFLICT OF
INTELLECTUAL-PEOPLE IN
ÇALIKUŞU AND YABAN NOVELS

Yazar

Nurgül KÖKSAL

Yüksek Lisans Öğrencisi, Siirt Üniversitesi, email: kkslnrgl@gmail.com ORCID NO:

0000-0002-6548-016X

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 20 Ekim 2021

Kabul Tarihi: 30 Kasım 2021

Yayın Tarihi: 15 Aralık 2021

Kaynak Gösterme

Köksal, N. (2021). Çalığışu ve Yaban Romanlarında Aydın-Halk Çatışması. *İlim, Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 1 (2), s. 104-117.

Ek Beyan: Yazar etik kurulu onay belgesinin gerekmediğini belirtmiştir.

Öz

Çalkıuşu ve Yaban romanı aydın - halk çatışması yönünden benzerlik taşıyan bir eserdir. İki romanda aydının Anadolu'ya açılan kapısıdır, bu eserler sayesinde yıllardır ihmal edilen Anadolu insanı artık eserlerde yer almaya başlamıştır. Aydın gözünden köy gerçeği yansıtılmaya çalışılmıştır, köylünün yaşamı, Kurtuluş Savaşına bakışı yansıtılmıştır. Bazen öznel bir bakış açısıyla anlatılmış bazen gerçekçi şekilde yansıtılmıştır. Feride bir öğretmen olduğu için öğretmen gözünden yansıtılmış ve genelde eğitim, kadınların sorunları yansıtılmıştır. Ahmet Cemil ise bir asker olduğu için genelde savaş ve erkeklerin buna ilgisizleri, köyün genel durumu açısından bizlere olayları aktarmıştır. Yaban romanı olumsuz eleştirilerin ilgi odağı olmuş ve Yakup Kadri aslında aydınların Anadolu insanını ihmal ettiğini vurgulamıştır. Çalkıuşu romanı tam tersine daha çok olumlu eleştiriler almış bir salgın gibi ülkenin her yerinde okunan roman haline gelmiş, birçok genç kızın Anadolu'da öğretmenlik yapması için teşvik edici bir unsur olmuştur. Aslında iki romanda da köylüye bakış çok farklı değildir bazı betimlemeler bile benzerlik taşımaktadır.

Bir aydının yalnızlığı etrafında onu anlayacak kimsenin olmaması ve çaresizliği vardır. Bazen halk ile çatışma halindedirler bazen onları anlayıp onların içine katılmak için çaba gösterirler ama hepsi nafile bir çaba olarak kalır. Kendi kabuklarına çekilip halktan soyutlarlar kendilerini ne yapsalar da bu uyumsuzluk hali onları asla bırakmaz. Halkın anlatılmasının yanı sıra bir aydında Anadolu'da kendi kaderine terk edilmesini anlatan romanlardır. Aslında yıllardır, kendi kaderine terk edilen Anadolu bir anda birkaç aydınla ufku genişletemez, onları da kendi karanlığına çeker ve aydın yalnızlaşır.

Anahtar Kelimeler: Halk, Aydın, Kurtuluş Savaşı, Yabancılaşma, Öğretmen

Abstract

The novel Çalkıuşu and the Yaban is a work that bears similarities in terms of the intellectual-peasant people conflict. Both novels are the intellectual's gateway to Anatolia, thanks to these works, the Anatolian people, who have been neglected for years, are now taking place in the works. The reality of the village was tried to be reflected from the intellectual point of view, the life of the villager and his view of the War of Independence were reflected. Sometimes it is told from a subjective point of view, sometimes it is reflected realistically. Since Feride is a teacher, it is reflected through the eyes of a teacher and education and women's issues in general are reflected. Since Ahmet Cemil was a soldier, he described the general situation of the village, the war and the events in terms of the men's indifference to it. Wild novel became the focus of negative criticism and Yakup Kadri emphasized that the intellectuals neglected the Anatolian people. On the contrary, the novel Çalkıuşu received more positive reviews and became a novel that was read like an epidemic in the whole country, and became an element that encouraged many young girls in Anatolia to become teachers. In fact, the view of the villager in the two novels is not very different, in fact, some of the descriptions are similar.

An intellectual is lonely and has no one to understand him and he is helpless. Sometimes they clash with the peasant people, sometimes they try to understand and join them, but it all remains a futile effort. They withdraw into their shells and isolate themselves from society, no matter what they do, this state of disharmony never leaves them. Both novels are the novels of an intellectual who was left to his fate in Anatolia as well as telling about the villagers. In fact, Anatolia, which has been left to its fate for years, cannot expand its horizons with a few intellectual people at the same time, pulls them into its own darkness and becomes intellectually lonely.

Keywords: People, Intellectual, War of Independence, Alienation, Teacher

Giriş

Bir lke kendisine yol gsterecek aydına ihtiya duyar. Toplumunu ynlendirecek ve yol gsterecek olan aydınlardır. Gerek aydın da gcn toplumdan almaktadır. Halkın yaşamı, kültürü, dünya grş, gelenekleri aydın için bir kaynak niteliği taşımaktadır. Aydının almış olduğu eğitimden dolayı yorum gücü geliőmiőtir ve düşünce dünyası halktan farklı olabilmektedir. Aydın halk arasından yetişmiş biridir, aldığı eğitimi halka yol göstermek için kullanır.

Aydın-halk çatıuşması Tanzimat öncesine dayanmaktadır. Osmanlı Devleti zamanında siyasi, sosyal ve ekonomik olarak geliőim sürecine girilmiőtir. Batıyla yakın iliőkiler kurmaya çalıőarak geri kalmıőlięın önüne geçilmeye alıőılmıőtir. 1839 yılında Batılılaőma hareketleri baőlamıőtir. Burada amaç Osmanlının dağılmasına engel olmaktı. Batılı tarzda eğitim veren okullar açılmaya başladı ve bu okulların idaresi yabancı ülkelerin denetimindeydi. Bu okullarda eğitim alan gençler, yabancı ülkelerin kültürüyle de yetişmiş durumdaydılar. Belli bir süzgeçten geçmeyerek gelen ülkemize gelen değerler ülkemize yerleőti. Farklı bir kültürel ortamda yetişen genç bir nesil oldu. Bun nesil, farklı değerlere inanan ve farklı dünya görüşüne sahip bireylerdi. Kültürel olarak aynı yaşama sahip aydın ve halk arasında uçurumlar oluőmaya baőlamıőtir. Aynı his ve düşünceleri paylaőan, aynı değer yargılarıyla büyüyen aydın ve halk arasında kopukluk oluőur. Aydınlr, zamanla kendisini halktan üstün görmeye başlar, halkta aydınlrı kendisinde biri gibi görmez; onlar için aydın bir yabancıdır. Aydın ve halk arasında gelenek-görenek ve inanıőlar yönünden uçurum oluőmaya başlar.

“ Geleneksel kültürde dinin yeri büyüktür. Aydınlr Batı kültürünün tesiriyle ülkenin kalkınmamasının, ülkenin geliőmemesinin kaynağını dine bağlayıp en Őiddetli taaruz ve eleőtirilerini bu yönde yapmıőlardır. Bu ise aydın ve halkın arasının açılmasına neden olmuştur.”(zler: 2007, 32)

Halk kendi kültürel değerlerine sıkıca bağlı olduğu için kendi kültürel değerlerinden koparmaya çalıőanlardan uzak durmayı seçmiştir. Bunda Aydın evrelerinin Tanzimat ile başlayan Batılı hayranlığı etkili olmuştur. Eski kültür ile yeni kültür arasındaki ayırmda bu Şekilde baőlamıőtir. Aydın kendisini başka bir dünyadan gelmiş gibi görür ve mutlu olamaz. Özellikle Tanzimat dönemiyle başlayan Batılılaőma hareketleri ile birlikte aydın kendi kültürel değerlerinden uzaklaőmıőtir. Dünya bir sürgün yeri gibi görünmeye baőlamıőtir.

Abdlhalk Hamit Tarhan, Paris'te ve İstanbul'da Batı tarzı okullarda okur. *Garam* adlı eserinde inancını kaybeden ve bocalayan biri vardır. Tefik Fikret ise dini konularda *Tarih-i Kadim* adlı eseriyle eleőtirmiő ve bocalama dönemine girmiőtir.

Türk romancılığın iki önemli Halit Ziya ve Mehmet Rauf; Fecri Ati döneminin en önemli Őairlerinden olan Ahmet Haőim toplumdan uzak insanlardı. Aydınlr, halktan uzak onları cahil insanlar gibi görmüőlerdir. Halk ise aydınlrı kendinden uzak st tabaka gibi görmüőlerdir, bunda yazarlarında etkisi vardır.

I. Dünya Savaşı'nda Osmanlı Devleti'nin yenik ayrılması sonrasında yaşanan olaylar aydınların Anadolu insanını görmesini saęlamıőtir. Özellikle Kurtuluş Savaşı yıllarında aydınlr Anadolu insanını ve yaőadıklarını daha yakından tanımıőtir. Yaban romanında da bu uçurumu görebiliriz. Anadolu insanı anlatılmaya alıőılmıőtir fakat mesafeli bir yaklaőım vardır. Anadolu insanı kötülüklerin olduğu bir yer gibi anlatılır. Kurtuluş Savaşı sanki halk tarafından kazanılmamıőtir. Halk, savaőtan ve yaőananlardan tamamen kopuktur.

1950'li yıllardan sonra yetişen Nazım Hikmet, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Kemal Tahir gibi yazarlar; Anadolu insanını anlatmaya baőlarlar. Bunda halkın içinden gelmeleri etkilidir. Aydınların hayata bakıőları dünyayı algılayışları halktan farklıydı. Ahmet Celal için Anadolu bir sürgün yeridir. Köye sonradan gelmiş yaban anlatılmıőtir.

Bu makalemde aydın ile halk arasında yaşanan düşünce ve yaşam farklılıklarını ele alarak iki eser üzerinde mukayese etmeye çalıştım. Yazarlarımız içinde yetiştikleri toplumdan farklı bir kültürle yetiştikleri için roman kahramanlarımızda halk ile tam bir uyum içinde olmaz. Kendilerini yabancı hissederler, sanki farklı bir dünyadan gelmişlerdir. Çalkuşu romanı aydın kişilerin Anadolu'ya adım atması için öncü olmuştur. Yaban romanında Anadolu insanı ve yaşamı eleştirel bir tavırla olsa da anlatılmaya çalışılmıştır. Dönemin ve günümüzde hala okunmakta olan bu eserler, Anadolu insanını gerçekçi bir şekilde görmemizde yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda aydın ile halk arasındaki ayrımı ve yabancılaşmaya da tanık oluruz. Yıllarca aydınlar tarafından mesafeli bir şekilde yaklaşılan ya da uzun zaman görmezden gelinen Anadolu insanı ve aydın arasında bu süreç içinde bir uçurum oluşmuştur.

Roman Yazarları ve Kahramanlar Arasındaki Benzerlikler

Reşat Nuri Güntekin Fransız Lisesinde iyi bir eğitim almış, öğretmenlik yapmış ve önemli görevlerde bulunmuştur. Uzun yıllar müfettişlik yapmış ve Anadolu insanını yakından tanımıştır. Özellikle öğretmen karakterlerini yaratmakta oldukça başarılıdır. Bunu Çalkuşu romanındaki Feride karakterinde ve Yeşil Gece romanındaki Şahin Bey'de görebiliriz. İnsanlar üzerinde en etkili olan karakter ise Feride olmuştur, genç kızlar için Anadolu'ya açılan bir kapıdır. Bu eserden sonra Anadolu'da öğretmenlik yapmak isteyen insan sayısı artmıştır. Reşat Nuri Güntekin öğretmendir ve Feride'de idealist bir öğretmendir. Reşat Nuri görevinden dolayı Anadolu'nun her yerini dolaşmıştır. Feride ise çeşitli nedenlerden dolayı birçok yerde öğretmenlik yapmıştır. Feride'nin gözünden Anadolu insanı dönemin eğitim anlayışı verilmiştir. Reşat Nuri Güntekin kibar ve nazik karaktere sahip biridir, mizaç olarak sakin bir tabiatı var, hayata bakış açısı Yakup Kadri kadar karamsar değildir. Roman kahramanı Feride'de yaşadığı olumsuzluklara rağmen tekrar hayata tutunur; Munise'yi evlatlık edip yeniden mutlu olmaya çalışır, okula ve çocuklara bağlanır. Feride yaşadığı yerdeki kadınlardan farklıdır, bir şeylere körü körüne inanmaz, çünkü okumuş aydın bir insandır. Aslında o da bir yabandır çünkü o da toplumdan dışlanmış biridir. Yaptıkları insanlara farklı gelir. Ama o bir kadın olduğu için Ahmet Cemil'den farklı sorunlarla karşılaşır, tam tersine güzelliği ile erkeklerin dikkatini çeker, bu yüzden birçok defa başı belaya girer.

Yakup Kadri'de iyi bir eğitim almış zengin bir aile olan Karaosmanoğulları'ndan gelmektedir. Uzun yıllar elçilik görevinde bulunmuş, bir süre öğretmenlik yapmıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında Batı cephesinde bulunmuştur, Atatürk'ü yakından tanıyan biridir. Kurtuluş Savaşına destek olan yazılar yayınlamıştır. Ahmet Celal'de iyi eğitim almış ve varlıklı bir aileden gelen milliyetçi bir gençtir. Yakup Kadri biraz kibirli ve asabi bir karaktere sahiptir. Ahmet Celal'de roman yazarı gibi biraz kibirlidir, Emine'den başka köyde kimseyi beğenmez bazen onun davranışlarını bile beğenmez. Aynı zamanda Ahmet Celal, Feride kadar uyumlu ve sabırlı değildir. Romanda birçok defa Kurtuluş Savaşı'nı umursamadıkları için etrafındaki insanları dövmeye çalışır ve birçoğu ile de tartışma yaşar. Karamsardır, köyde beğendiği ya da güzel bulduğu onu hayata bağlayan çok az şey vardır. Köylünün onu yaban diye dışlaması da bunda etkilidir. Zaten romanın sonlarına doğru tamamen köyün dışında yaşamaya başlar. Roman kahramanları ile yazarlar benzerlik taşımaktadır.

“Yakup Kadri, Yaban romanında olduğu gibi hep hayatın karanlık tarafını görürdü. Kötümserliği; iç muhasebenin, yaşananların, sağlık durumunun ve biraz da karakterinin sonucuydu. Bu karamsarlık aslında bütün bir kuşağın ve devrin karamsarlığıydı. Bir röportajda şöyle diyordu: “Bizim neslimiz çok kötü zamanlar geçirdiği ve bizler çelişkilerle dolu bir toplumda doğduğumuz için mutluluk kelimesi bizim için yabancı bir kelimeydi”. Bu, özellikle 1914'le 1922 yılları arası için geçerliydi.” (Sevim: 2014,190)

Romanda anlatımlar kahramanın ağızından yapılır, olayları onlardan dinleriz. Bu ikisini ortak özelliğidir. Yaban romanında Ahmet Celal anı defterine olayları kaydeder. Çalkıuşu ise günlüğüne olayları kaydeder.

“Sakarya Savaşından sonra Garp Cephesi Kumandanlığı bir Tetkik-i Mezalim Heyeti kurar. Bu heyet, düşman askerlerinin Anadolu halkına, topraklarına yaptığı eziyeti araştırmak için gittiği Haymana, Sivrihisar civarında bir defter bulur. Defterin sahibi iki üç yıl o köyde kalmıő ancak akıbeti hakkında kimsenin bir Şey bilmediği biridir. Köylüleri ondan yabanın biri diye söz ederler.” (Akyüz: 2009,42)

Yaban ve Çalkıuşu Romanlarında Aydın-Halk Çatıuşması

Kaçıő

Ahmet Celal kolunu kaybettikten sonra yaverinin köyüne gider. Burada yeni bir hayata başlayacaktır. İstanbul’daki babasından kalma evini satar. Anadolu’ya yerleşmeyi düşünür onun için içten samimi insanların yer aldığı, yemyeşil ovaların olduğu bir yerdir Anadolu, buraya yerleşip kalacaktır. İstanbul, düşman işgalindedir, kolunu da kaybetmiştir bu şekilde oranın kurtuluşunda bir faydası olmayacaktır o yüzden İstanbul’dan ve kendi içinde bulunduğu bunalımlı halden bir kaçıştır.

“Dünyadan elini eteğini çekmiş bir kimse için Anadolu’nun bu ücra köşesinden uygun başka neresi bulunabilir? Ben, burada diri diri, bir mezara gömülmüş gibiyim. Hiçbir intihar bu kadar şuurulu, bu kadar iradeli, bu kadar sürekli ve çetin olmamıştır.

Daha otuz beşimize basmadan her Őeyin bittiğini, işin tamam olduğunu; aşkın, arzunun, ümit ve ihtirasın artık bir daha uyanmamak üzere sönüp gittiğini kendi kendimize itiraf etmek; kendi kendimiz bütün mutluluk ve başarı kapılarının kapandığını söylemek ve gelip burada bir ağaç gibi yavaş yavaş kurumaya mahkûm olmak ...” (Karaosmanoğlu: 2008, 17)

Çalkıuşu romanın da Feride güzel mutlu bir hayatı olan genç bir kızdır. Çocukluğundan beri sevdiği Kamuran ile nişanlanır. Her Şey istediği gibi gitmektedir, düğün günü bir kadından mektup gelir, bu mektupta Kamuran’ın kendisini aldattığını öğrenir. İstanbul’ u ve sevdiği her Şeyi geride bırakıp Anadolu’da öğretmenlik yapmaya karar verir. İstanbul, Kamuran gibi bir düşmanın yaşadığı yerdir ve o da içindeki bunalımlı halden kaçarak kurtulmayı düşünür.

“Dolabımın bir köşesinde, kırmızı kordelasıyla, ağır ağı solup solup sararmaktan başka bir Şeye yaramayacak zannettiğim diplomam gözümde bir ehemmiyet kazanmıştı Bütün ümidim, pek makbul olduğunu söyledikleri bu kâğıt parçasındaydı. Onun sayesinde Anadolu vilayetlerinin birinde hocalık yapacak, bütün hayatımı çoluk çocuk arasında, Ően ve mesut geçirecektim.” (Güntekin: 2003,152)

“Amma da yaptın ha, dedi. Gönlünün rızası ile Anadolu’ya gitmek isteyen muallimeye ilk defa tesadüf ediyorum Ayol, biz, muallimlerimizi İstanbul’dan çıkarıncaya kadar akla kararı seçeriz.” (Güntekin: 2003,166)

Feride’yi İstanbul’un entrikalarından uzaklaştırıp Anadolu’nun saf ve bozulmamış güzelliklerinde dolaştırır. Bakir Anadolu’yu zihninde farklı bir yerdir. “Ah, kalfacığım, diyordum, kim bilir gideceğim yerler ne kadar güzeldir. Ben, Arabistan’ı hayal meyal biliyorum. Anadolu herhalde ondan çok güzeldir. Oradaki insanlar bize benzemezlermiş. Kendileri fakirmiş, fakat gönülleri o kadar zengin, o kadar zenginmiş ki, hiçbiri, değil bir fakir akraba çocuğuna, hatta düşmanına ettiği iyiliği başına kalkmak mürtüvetsizliğinde bulunmazmış.” (Güntekin 2003: 127)

Yabancılaşma

Anlamı itibariyle yabancılaşma şöyle tanımlanmaktadır:

“1. Özgün anlamı içinde, bir şeyi ya da kimseyi, başka bir şeyden ya da kimseden uzaklaştıran, başka bir şeye ya da kimseye yabancı hâle getiren eylem ya da gelişme.

2. Psikiyatride normalden sapma durumu.

3. Çağdaş psikoloji ve sosyolojide, kişinin kendisine, içinde yaşadığı topluma, doğaya ve başka insanlara karşı duyduğu yabancılaşma hissi.

4. Felsefede, şeylerin, nesnelere bilinç için yabancı, uzak ve ilgisiz görünmesi, daha önceden ilgi duyulan şeylere, dostluk ilişkisi içinde bulunan insanlara karşı kayıtsız kalma, ilgi duymama hatta bıkkınlık ya da tiksinti hissetme.

5. Benin kendi özünden uzaklaşmasıyla, kendisine ve eylemlerine nesnel bir biçimde, sanki bir ustanın elinden çıkmış bir nesneye bakarcasına yaklaşmasıyla belirlenen ruh hâli. Kişinin kendi benliğiyle ya da zihin hâlleriyle, kendisi arasına duygusal bakımdan mesafe bırakması durumu, kişinin gerçek benliğiyle olan içsel temasını yitirdiğini anlamasının sonucu olan kendinden kopma hâli.” (Şenderin: 2011, 117)

Yaban, milli mücadelenin son yıllarında, savaş gazisi Ahmet Celâl’in, özellikle mütareke döneminde maddi ve manevi çöküşün simgesi hâline gelen İstanbul’dan kaçışı ile başlar. Bir kolunu kaybeden Ahmet Celal, hayata yeniden bağlanma umuduyla emir eri Mehmet Ali’nin Eskişehir yakınlarındaki köyüne gidişi ve burada yaşadıkları anlatılır. İstanbul işgal edilmiştir ve işgalcilerle işbirliği hâlindeki bazı kesimler nedeniyle manevi olarak kirlenmiştir. İstanbul’da daha fazla duramayacağını anlayarak, yıllar önce gördüğü bir Batı Anadolu köyünde karşılaştığı güzellik ve huzurla buluşacağı umuduyla hiç bilmediği bir Orta Anadolu köyüne kaçan Ahmet Celâl, köye geldiği andan itibaren derin bir karanlık içerisinde kalarak umutsuzluğa kapılır. Roman bu andan itibaren Ahmet Celâl’in iç dünyasını ve yabancılaşmasını anlatmaya başlar.

“Onlar gibi olmak, onlar gibi giyinmek, onlar gibi yiyip içmek, onlar gibi oturup kalkmak, onların diliyle konuşmak... Haydi, bunların hepsini yapayım. Fakat onlar gibi nasıl düşünebilirim? Nasıl onlar gibi hissedebilirim? Odamı dolduran bütün bu kitapları yakmak... Bu resimleri, bu levhaları ayaklarımın altına alıp ezmek neye yarar? Hepsi benim içime girdiler. Bende silinmez, kaçınılmaz, yıkanıp temizlenmez izlerini bıraktılar.” (Karaosmanoğlu:2008, 68)

Bu yabancılaşma aşlında Ahmet Cemil’in köye gitmesiyle gün yüzüne çıkar. Tanzimat döneminden beri hatta daha da öncesinde Anadolu insanına aydınlar hep yabancı kalmıştır. Yaban romanında da bu yabancılaşma Ahmet Cemil’in köye gitmesiyle açığa çıkar. Kimsenin gitmediği Anadolu köylüsü kendi kaderine terk edilmiştir. Ahmet Cemil aynı topraklarda ve aynı sınırlar içinde yaşayan Anadolu insanıyla karşılaşınca kendisini onlardan yabancı biri olarak görür. Aynı şekilde köylüde onu “yaban” olarak görür ve kimse onunla konuşmak istemez. Kendisini o kadar halktan soyutlar ki en sonunda köyün dışında bir yer olarak orada tek başına yaşamaya başlar. Çünkü halk ile her yönden çatışma halindedir, giyimi, konuşması en önemlisi de düşünceleri halka yabancı gelmektedir.

“Mehmet Ali’ye soruyordum:

-Niçin senin her şeyim senin hemşerilerinin bu kadar tuhafına gidiyor?

Mehmet Ali önce inkâr etmek istiyor sonra kendini tutamıyor, baklaları birer nasihat halinde ağzından çıkarıyordu

-Beyim her gün tıraş olmayıver

-Beyim bu dağ başında sabah akşam dişlerini fırçalamaya ne gerek var.

-Beyim bizde saçlarını kadınlar tarar.

-Beyim geceleri sabaha dek mırıl mırıl ne okuyup duruyorsun? Seni büyü yapar sanırlar.”
(Karaosmanoğlu: 2008,21)

Çalkuşu romanının Feride, Kamuran'ın ihaneti üzerine Anadolu'ya gitmeye ve orada öğretmenlik yapmaya karar verir. Hayallerinde yemyeşil ovaların olduğu samimi ve içten insanların yaşadığı bir yer vardır. Bu hayallerinde kalacaktır çünkü Feride hiç tanımadığı belki sadece var olduğunu bildiği Anadolu ile ilk defa karşılaşacaktır. Ahmet Cemil gibi Feride de hayalleri ile gerçekler arasında uçurumlar olduğunu Anadolu'da yaşadığı vakit fark etmeye başlar.

Çalkuşu romanında da Feride Anadolu'ya gider, fakat pek hayal ettiği gibi bir manzara ile karşılaşamaz. Gittiği ilk görev yeri Zeyniller köyüdür, burada karşılaştığı okulun hiç kendi eğitim aldığı yerle alakası yoktur. Okulu kendi imkânları ile düzeltmeye koyulur, çocuklara biraz daha çağdaş bir eğitim vermek ister, fakat bu görüldüğü kadar kolay olmaz geçmişten gelen bir eğitim anlayışları vardır. Halk ile fazla iletişim halinde değildir, ama onlarında kendisini kabullenmesi için uğraşır. Bunda başarılı olamaz çünkü diğer kadınlardan farklı biridir. Bu sıkıntılar Ahmet Cemil'in yaşadıklarından farklıdır. Birçok engelle karşılaşır ama Ahmet Celal erkek olduğu için Feride kadar sıkıntı yaşamaz. Feride, bayan olması ve çok güzel olmasından dolayı sürekli kendini insanlardan geri çekmek zorunda kalır. Kitapta da Feride ne zaman insanlarla iletişim kursa ya evlilik yapması istenir ya da güzelliğinden dolayı sıkıntı yaşamasına neden olur. Feride de geldiği eğitim ve kültür anlayışını devam ettirir. Ahmet Cemil gibi o da başlarda halk ile uyum sağlama onlar gibi olma isteği ile uğraşır. Okula gittiğinde ilk gün derse gitmek ister fakat Hatice Hanım başının açık olarak derse girmesini tuhaf karşılar. Feride o günden sonra anlar ki kendi yetiştiği ve okuduğu okuldan farklı bir eğitim anlayışı ve buranın kendine ait bir kültürü vardır. Bunu anlayan Feride, Ahmet Celal gibi çevresiyle çatışma içerisine girmektense ortak bir nokta bulmaya çalışır. O gün başını kapatarak derse girer ve kendi aldığı eğitim ve o yörenin kültürü arasında bir uyum oluşturmaya çalışır.

“Belli etmeden pencerenin önüne gittim, kendimi seyretmeye başladım. Ben mektep hocası olduktan sonra, kendime bir kıyafet düşünmüştüm. Fikrime göre hoca vazifesinin başında başka kadınlar gibi giyinemezdim.

İcazetim çok sadeydi. Diz kapaklarına kadar siyah parlak bir gömlek belde kayış bir kemer, kemerin altında mendil ve not defteri için iki küçük cep.

İlk ders için bu dediğim tarzda giyinmiş, aksilik edip alnuma düşmesinler diye sıkı sıkı fırçalamıştım. Parlak siyah gömleğimi fırçadan kurtarır kurtarmaz isyana başlayan kısa saçlarım üzerindeki tülbent bana o kadar komik geliyordu ki, gülmek için adeta dudaklarımı ısıırıyordum”
(Güntekin: 2003, 231)

Çalkuşu köyde kadınlarla yakın olabilmek ve onlarla anlaşabilmek için elinden geleni yapar. Mektebi, köyü sevebilmek için uğraşır, çocukların karanlık dünyalarını aydınlatmak ve onların neşeli ve mutlu bir insan olmaları için çabalar. Köyle iletişimi sınırlıdır. Öğrencileri dışında kendini ziyarete gelen muhtarın karısı, Köyün ebesi Nazife Molla dışında kimseyle iletişimi yoktur. Bu kadınlarda köyle ilgili bilgiler öğrenir. Aslında Ahmet Cemil 'in yaptığı köyün dışında yaşamayı Feride en başında yapmıştır. Ahmet Celal insanları tanımak ve onlar gibi olabilmek için bir çaba sarf eder. Onların kendisini kabul etmesi için uğraşır. Fakat Feride'nin böyle bir çabası yoktur, arada bir konuştuğu insanlar dışında onun kimseyle iletişim halinde olduğunu göremeyiz.

“Köylü komşulardan bazıları ara sıra bana misafir geliyorlar. Bunlar da, konuşmaktan pek hoşlanmayan, hele gülmeyi hiç bilmeyen şeyler. Galiba biraz benden utanıp çekiniyorlar. İlk günlerde bu kadar sade giyinmeye alıştığım halde yine beni fazla süslü bulduklarının, halimi beğenmediklerini anlıyorum. Hatta muhtarın karısı birkaç defa taş atmıştı.

Ben onlara elimden geldiği kadar sevimli görünmeye çalışıyorum, hatırlarını hoş etmeye çalışıyorum. Hatta bazılarında mektup yazmak, entari biçip dikmek gibi hizmetlerde de bulundum. Şimdi, öyle hissediyorum ki benim hakkındaki fikirler değişti.” (Güntekin: 2003,247)

Ahmet Cemil ilk başlarda herkesle konuşmaya ve onlarla iletişim halinde olmaya çalışır. Ama bunlarda samimiyeti ve derinliği olmayan köyle ilgili konuşmalardır. Çünkü köylünün zihniyeti doğru topraklarla sınırlıdır, bu sınırlar dışına çıkamamışlardır. Ahmet Cemil’in konuşmaları da bunlarla sınırlı kalır, okuduğu kitaplardan dünya görüşünden bahsedebileceği bir tek kişi bile yoktur etrafında, bu yüzden toplumdaki daha da soyutlar kendini. Ahmet Cemil’in kendini soyutlamasında köylü de oldukça etkilidir.

“Her memleketin köylüsüyle okumuş yazmış zümresi arasında aynı derin uçurum var mıdır? Bilmiyorum! Fakat okumuş bir İstanbul çocuğu ile bir Anadolu köylüsü arasındaki fark bir Londralı İngilizle bir Pencaplı Hintli arasındaki farktan daha büyüktür.(...)”

Gerçi köylülerden çoğu ile ahabça konuşuyoruz. Ağaç altı, çeşme başı dere boyu ve kahve arkadaşlığı ediyoruz. Lakin öyle derinliği olmayan, o kadar gevşek bir ahablık ki, ne onları ben, ne onlar beni tatmin ediyor. Hepsi benim yanına yürekleri, kafaları gibi kalın sargularla bağlanmış olarak geliyorlar Ve bahislerimiz hep topraktan, havadan zamandan yakınmaktadır.” (Karaosmanoğlu: 2008, 36)

Çalıkuşu ve Yaban ’da halka bakış açısı benzerlik taşımaktadır köyü ve köylüyü algılayışları benzerdir. Köydeki yoksulluğu, cehaleti bir ayna gibi yansıtırlar. Bu nedenle zaman zaman betimlemeler romanda yer almıştır çevre ve insan betimlerinde kahramanların gözleriyle görürüz. Çünkü ikisinde de anlatıcı başkahramanlardır, köyü ve insanları onların gözlemleriyle öğreniriz. Romanların ikisine de baktığımızda çocuklar küçük yaşta yaşlı insanlar gibi yüzleri kırışmış, ağırbaşlı olmaları gereken insanlar gibi çizilmiştir. Yaban ve Çalıkuşu romanlarında çok nadir olarak, sokakta oyun oynayan ya da mutlu olan çocuklarla çok az karşılaşırız. Çocuklar kendine verilen görevleri yapan ve yaşından büyük işleri yapmak zorunda kalan olgun insanlar gibidir.

“Bu yaratık, çocukluk nedir bilmedi. Başka diyarlardaki çocukların gültüp oynadıktan başka bir şey yapmadıkları mutlu çağda, bu, yirmi yaşında bir delikanlının güç dayanacağı bütün işleri görüyordu. Yük taşıyordu. Çapa çapalıyordu. Diğer taraftan sıtma, küçük böğrünü zehir turnaklarıyla oyuyordu. Acaba doğduğu günden beri bir defa olsun hiçbir şeye güldü mü?”

Sanmam. Üç yaşında, dört yaşında yavrular görüyorum Hepsi, yüzlerine, kırk yaşında bir adam maskesi takmış gibi. Yürüyüşlerinde bile olgun adam ağırlığı var. Arkalarından bakarken onlara bir takım kederli cüceler, denilebilir.” (Karaosmanoğlu: 2008, 36)

Çalıkuşu romanında da betimlemelere baktığımızda aynı şeyle karşılaşırız. Yaşından olgun gülmeyi, çocuk gibi oynamayı unutmamış, kendilerine verilen görevi yerine getiren insanlardır. Feride öğretmen olduğu için o çocukları daha yakından görüp algılayabilmektedir. Onların yüzlerini güldürebilmek için elinden geleni yapar. Bazen de uğraşları sonuç vermez bu topraklardaki çocuklar doğarken bir olgunluk içinde doğarlar. Vücut olarak küçük fakat ruhen olgunluk büyük bir insan gibi doğmuşlardır.

“Bu köyün evleri, sokakları, mezarları gibi çocuklarında da siyah bir neşesizlik var. Renksiz dudakları gülmenin ne olduğunu bilmiyor, durgun gözleri bir hüznün içinde ölümü düşünüyor gibi. Ben bile yavaş yavaş onlara benzemeye başlamıyor muyum? Eskiden ben ölümü başka türlü düşünürdüm. İnsan elli sene, atmış sene koşar eğlenir. Sonra, gözleri tatlı bir uyku ihtiyacı ile o vakit bembeyaz temiz bir yatağa uzanır. Evet, bu biçare çocukları bir parça neşelendirmek güldürebilmek için ne maskaralıkları yapıyorum. Fakat emeklerim boşa gidiyor. Mektebe teneffüs usulünü de koyduk Çocukları yarım saatte bir saatte bahçeye çıkarıyorum, eğlenceli, meraklı oyunlar öğretmeye

çalışıyorum Nedense bir türlü bundan tat duymuyorlar. O vakit çaresiz onları kendi halinde bırakarak köşeye çekiliyorum” (Güntekin: 2003, 234, 235)

Hurafecilik

O zamanki ve günümüzde de devam eden en büyük sorunlardan birisidir hurafecilik. Aslında insanlar düşünmeden sorgulamadan bir şeye inanmayı seçerler bu insanlar için daha kolaydır. Aynı zamanda bu rahatlama ve inama duygusundan kaynaklanır. Yakup Kadri ve Reşat Nuri de birçok yazar gibi bu konu üzerinde durmuşlardır. İnsanları kandıran ve sömüren din adamı kimliği altında aslında insanların duygularıyla oynayan kişiler anlatılmıştır. Feride, Zeyniller köyüne gittiğinde Hatice Hanım’ın hastaları iyileştirdiğini öğrenir ve okul mezar ve türbenin içindedir. Feride için burası insanı ürküten bir yerdir.

“Hatice Hanım: Köyden biri öleceği vakit, Azrail aleyhisselam, evvela Zeyni Babaya misafir olur, o vakit o vakit ışık kendi kendine söner. Şimdi kızım, Zeyni Babadan isteyeceğini iste dedi.” (Güntekin: 2003, 220)

Feride Zeyniller köyüne gitmeden önce pansiyonda eşi tarafından aldatılan bir kadın ile tanışır. Bu kadın kocasının kendisine tekrar dönmesi için büyü yaptırır. Kadınların çaresizlikleri kendini dindar gösteren kişiler tarafından sömürülmektedir.

“Arif Hoca bazen sabun parçasına, toplu iğne saplar ve sabun üflendikten sonra toprağa gömürmüş. Sabun eridikçe insanın düşmanı da olduğu yerde erir, iğne ipliğe dönermiş.” (Güntekin: 2003, 191)

Yaban romanında da insanın dini duygularını sömüren tiplerle karşılaşmaktayız. Ahmet Cemil, bu tip insanları İngiliz Ajanlarına benzetir, dindar görünen ama ülkemize hainlik yapan insanlardır.

“Bir gün köylüler Şeyh Yusuf’u köye davet etmek istediklerini muhtara bildirirler. Muhtar onun yaşının büyük olduğunu söyler ve Şeyh Yusuf’un bulunduğu eve köylülerin gitmesini ister. Evin içerisinde oturacak yer bulamayan Ahmet Celâl, Şeyhin yanına yaklaşarak Şeyh’e ‘Merhaba Şeyh Efendi’ der. Şeyh Yusuf başını kaldırır ve huzuru kaçmış bir adam bakışı atarak Ahmet Celâl’i süzer. Baştan aşağı süzer şunu geveler: ‘Merhaba, merhametten gelir. Sen kim oluyorsun ki, bana merhamet edeceksin?’ der ve hemen, Muhtar söze karşır: ‘Kusura bakma; o yabanın biridir’ der” (Kısacık: 2015, 13)

Eğitim Sorunları

Çalkuşun’ da Yaban romanından farklı olarak eğitim sorunları üzerinde de durulmuştur. Çünkü Feride’nin öğretmen olması bunda etkili olmuştur. Eski eğitim anlayışı ile Batılı tarz okullarda yetişen öğretmenlerin eğitim anlayışları arasında farklılık vardır.

“Falaka, şeriatta olmadığı için kaldırılmıştır. Hoca, tembel ve suçlu öğrenciyi somurtacak, onu namusa dokunmayan sözlerle azarlayacak, ayakta tutacak, bedeni hizmetlerde kullanacak, kulağını incitmeyecek kadar çekecek, ya da velisinin izni ile yaban asması, yasemin çubuğu gibi yumuşak şeylerle, falakaya yatırmadan ve nazik organlarına vurmadan, dayanmasına göre çocuğu hafif şekilde dövecektir. Ayakta durduğu sürece kalfanın çocuğa dersini birçok kez tekrar ettirmesi de çocuğa faydalı bir ceza olarak öngörülmüştür.” (Uludağ: 2008, 84)

Reşat Nuri Güntekin’in öğretmen olmasının da etkisiyle romanda geleneksel eğitim ve Batılı eğitim anlayışı gerçekçi bir biçimde verilir. Feride’nin şahsında yeni eğitim anlayışı anlatılmaya çalışılır. Reşat Nuri Güntekin Batılı eğitim anlayışını verebilmek için Feride’yi Fransız okuluna göndermiş olabilir. Feride’ nin de Fransız Lisesinde okuması artık yeni eğitim anlayışının geldiğinin bir göstergesidir. Feride Batılı tarzda eğitim alır, Anadolu’ya gittiğinde ise aldığı eğitimden tamamen farklı bir eğitim ile karşılaşır.

“Otorite ve cezaya dayalı bir eğitim yerine, romanda özgür bir eğitim anlayışı vurgulanmaktadır. Böyle bir eğitimin anlayışının, okulu değil de hapisaneyi çağrıştırdığı, romanın girişinde ironik bir yaklaşımla dile getirilir. Orada çocuklar öğrenci değil de bir köşede sürgün hayatı geçirmeye mahkûm kişilerdir.” (Uludağ: 2008, 84)

Feride, Fransız Lisesinde gördüğü eğitim anlayışından farklı bir eğitim vardır. Sert ve kuralcı bir eğitim anlayışı vardır ve bu da insanlara normal gelmektedir. Coğunlukla ceza anlayışına dayalı bir eğitim anlayışı vardır.

“Hatice Hanım, bu dolabın başka bir vazifesi olduğunu da söyledi. Öteden beri, dayakla uslanmayan yaramazları bunun içine hapsederek adam edermiş. Muhtarın, Vehbi isminde bir küçük oğlu varmış ki, hemen bütün zamanını bu sandığın içinde geçirirmiş. Bu çocuk, bir yaramazlık yaptığı zaman kendiliğinden dolaba girer, tabuttaki cenaze gibi sırtüstü ve yine kendi eliyle kapağı kaparmış. Ben, hayretle:

-Muhtar Efendi buna bir şey demiyor mu? diye sordum.

Hatice Hanım, başını salladı:

-Muhtar, memnun oluyor. Aferin sana Hatice Hanım. İyi ki aklıma getirdin. Bizim evde bir dolap var. İnşallah, hünzürü yaramazlık ettiği zaman ben de onun içine kapatayım, diyor.” (Güntekin 2003: 180)

Feride, Zeyniller köyüne gittiğinde kırık dökük bir okul ile karşılaşır. Erkek çocukları ile kız çocuklarının aynı yerde okumasına izin verilmez. On iki , on üç yaşındaki erkek çocukları delikanlı olmuş diyerek uzak bir yere okumaları için gönderilirler. Kız çocuklarının da başı açık okula gelmelerine izin verilmez, kızlar Feride’den çekinirler ve onunla konuşmak istemezler. Çünkü onların öğretmeni olan Hatice Hanım sıkı ve disiplinli bir eğitim anlayışından geldiği için çocukları da bu şekilde yetiştirmiştir.

“Hanımlar, gülmeleriniz tebensüm derecesini geçmemeli, sizi tehdit etmek için benim elimde Müdür Efendi’nin galiba kapatan dediği şey her neyse ondan yok. Fakat size kırılırım, dedim.” (Güntekin 2003: 251)

Feride, Zeyniller köyüne ilk geldiğinde okulda bakımsızdır ve ahırdan bozmadır. Okullardaki sıralar bile kullanılmamaktadır. Feride , sıraları düzeltip çocukların burada okumalarını ister. Hatice hanı çocukların kafasına dersin daha iyi girmesi ve daha kolay ezberleyebilmeleri için yüksekte oturmalarını yasaklamıştır.

“Dershanenin bahçe tarafındaki duvarın dibinde –ahır zamanundan kalma- bir hayvan yemliği vardı ki, kaldırmaya lüzum görmemişler, üstüne bir tahta kapak çakarak dolap haline getirmişlerdi. Çocuklar, yemeklerini, kitaplarını, mektebe yakılmak için kırlardan getirdikleri çalı çırpyı buraya saklarlarmış.” (Güntekin 2003: 180).

Feride bir umutla öğretmenliğe başlayan genç nesli de temsil etmektedir. Onun aldığı eğitim ile geleneksel eğitim arasında hiçbir bağlantı yoktur. Feride çocuklara öğrendikleri baskı ve zorbalıkla ezberci sistem öğretmek yerine sevdirek öğretmeyi seçmiştir. Yapmak istedikleri idareciler ya da geleneksel eğitim anlayışın yüzünden bastırılır. Munise’yi evlat edinir onu iyi yetiştirmek ister. Bildiği her şeyi öğrenmesini aydın zihniyete sahip bir insan olmasını ister. Aslında bir nevi içinde kalan ve o zamanki zihniyetin tam tersine Munise’nin biraz daha Batılı eğitim anlayışıyla yetişmesini ister. Dans etmeyi öğretirken perdeleri çeker çünkü dönem zihniyeti bunu bile kabul edemeyecek düzeydedir. Feride’den beklenen dini ve ahlaki kurallara göre bir eğitim vermesidir ki özellikle dini eğitim vermesi beklenir. Hatice Hanım çocukların içine ölüm korkusunu öyle bir yerleştirir ki çocuklar gülmeyi bile unuturlar.

Yaban romanında çocukların eğitimi üzerinde fazla durulmamıştır. Çünkü çocukların gidebilecekleri bir okulları bile yoktur, imamın evinde dini eğitim alırlar ve okumaktan önce evde kendilerine verilen görevleri yapmaları gerekmektedir.

“Ahmet Cemil:

- Sen Mehmet Ali'nin kardeşi misin? Başıyla, "Evet" işareti yapıyor.

- Kaç yaşındasın sen bakayım?

- On dört. - Adın ne? - İsmail.

- Okula gidiyor musun? Yarı öfke, yarı hayretle omuzlarını kaldırıyor:

- Ne okulu be. Ben okula gideyim de burada işe kim baksın? Hem bu köyde okul yok. Dee, imamın evinde okurlar.” (Karaosmanoğlu: 2008, 24)

Romanlarda Kahramanların Yaşadığı Haksızlıklar

Yaban romanında Salih Ağa köylüye zulmedip ürünlerinin çoğunu ellerinden alır. Köyde sözü geçen biridir çünkü köyde ona borcu olmayan nerdeyse çok az insan vardır. Zeynep Kadın'ın arsasını elinden zorla almaya çalışır. Ahmet Cemil mahkemeye gideceğini ve bu haksızlığa göz yummayacağını söyler ama bu da nafile bir çaba olur çünkü köylüyü mahkemeden korkmaktadır ve Salih Ağanın kadıyla arası iyidir. Köylü bu nedenle Salih Ağaya boyun eğer.

“Korkma, ona zırnık vermem. Gerekirse mahkemeye düşeriz.
Zeynep Kadın daha çok ağlamaya başladı:
-Mahkemeye mi? Aman etme, aman etme...
-O neden?

-Ağa para yidirir. Kadı ile bir olur, üstelik öbür topraklarımızı da elimizden almağa kalkarlar.

-Nasıl olur? Neyle ispat eder? Sizin elinizde kâğıdınız koçanız yok mu?

-Yok ya, ne bileyim ben? Yok ya!..
-O halde şahit gösteririz.
-Hepsi ondan yana çıkar, hepsi..
Zeynep Kadının neden ağladığını şimdi anlıyorum. Benim kafam da kızdı, gidip Salih Ağa ile görüşeceğim” (Karaosmanoğlu: 2008, 62)

Çalkuşu'nda ise Milli Eğitim camiasında haksızlıklar yaşanır. Feride'nin atandığı okula o gelmeden önce onun yerine başka bir öğretmen verilir. Bu kadın duygu sömürsü yaparak okulda Feride'yi rezil eder üstelikte diğer öğretmenler tarafından Feride suçlu bulunur. Milli Eğitim Müdürü, Feride'ye onu daha güzel bir yer olan Zeyniler köyüne verebileceğini ve oranında çok talibi olduğunu söyler. Feride yeni atanmış çok genç bir öğretmendir, bu insanlara inanıp kabul eder. Oysaki gerçek başkadır, o gelmeden önce Milli Eğitim Müdürü ile arası iyi olan öğretmen ona bir tuzak kurup kimsenin gitmek istemediği, en uzak yere tayininin verilmesine neden olmuşlardır.

Zeyniler köy okulu kapatıldıktan sonra Feride geçim sıkıntısı yaşar artık nere olursa olsun geçimini sağlamak ve Munise'ye bakabilmek için Milli Eğitim Müdürüne gider her defasında olumsuz cevap alır. Bir gün yine aynı durumu yaşar bu defa arkadaşıyla karşılaşır ve arkadaşı tanınmış bir gazeteci ile evlidir. Onlara herkes saygı göstermektedir, arkadaş olduklarını anlayan müdür, hemen lafı çevirir ve Feride'yi çok iyi bir yere verdiğini kendisinin gitmek istemediğini söyler.

“Milli Eğitim Müdürü:

-Matmazel Feride Hanımefendi köy muallimliği için ısrar ediyor. Fakat ben kendini merkezdeki Darülmuallimat’ın Fransızca Hocalığında büyük hizmetler yapabileceği kanaatindeyim.” (Güntekin 2003: 305).

Kurtuluş Savaşı

Kurtuluş Savaşı romanlarda asıl unsur olabileceği gibi dış unsurdadır. Romanda temel olan kahramanın kendi yaşamı olabilir, romanın gerisinde yer alan ise Kurtuluş Savaşıdır. Bunu bir eve de benzetebiliriz, romanda asıl olan kahramanın yaşadığı olay olsa da dışarıda yaşananlar elbette bir gün ev halkını etkileyecektir. Yaban ve Çalıkuşu romanında Kurtuluş Savaşı bu şekilde anlatılmıştır. Asıl olan evdeki yaşama kendimizi kaptırmışken birden dışarıdan gelen sesleri duymaya başlarız. Çalıkuşu ve Yaban romanlarında da kahramanların yaşadıkları topluma yabancılaşmasına ve olay örgüsüne kendimizi kaptırmışken dışarıdan Kurtuluş Savaşı sesleri gelir.. Aslında Ahmet Cemil baştan beri fark etmiştir, çevresinde de herkesi uyarır ama kimse onu dinlemez. Köyün çok yakınına kadar savaş gelir sesler duyulur, yine kimse umursamaz ki bir gün köy işgal edilip çoban çocuk öldürüldüğünde kadınlara kötülük yapılmak istendiğinde anlarlar fakat çok geç kalmışlardır.

“Romanlarda ulusalcı güçlerin ya da kişilerin karşısında yer alanlar, bölgelere göre değişiklik gösterirler. Söz konusu bu “karşı güç”, Batıda İngiliz, Fransız, İtalyan ve Yunanlılardan oluşan işgal kuvvetleri ile onların destekçileri yerli Rumlar; Doğuda Ermeniler; Güneydoğuda yerli Araplardır. Doğal olarak tüm romanlarda asıl üzerinde durulan gizli düşman ise dış düşmanlarla işbirliği içinde bulunan, ulusal değerlerden yoksun, yozlaşmış işbirlikçiler; çıkarıcı eşraf, yobazlar ve sahte din adamları, duyarsız köylüler, işgal güçlerinin çıkarları doğrultusunda hareket eden İstanbul hükümeti ile bu hükümetin kontrolindeki idarecilerdir” (Gündüz: 2007, 140)

Karşı güç Kurtuluş Savaşı romanlarında yer alır zaten bu karşı güçler olmasaydı savaşta olmazdı. Bunlar bazen içimizden kişiler olabileceği gibi yabancı devletlerde olabilmektedir. Yaban romanında karşı güç hem itilaf devletleri hem de köy halkının kendisidir. Halk, Kurtuluş Savaşın’a hiçbir şekilde destek olmaz ve Ahmet Cemil’in uyarılarını anlatılan ama gerçek hayatta olamayacak bir masal gibi dinler.

“Ayıptır. Düşman böyle seyredilmez, dedim

Kümenin içinden bir ses:

-Nolacak bize dokunmuyorlar ki” (Karaosmanoğlu: 2008, 150)

“Bekir Çavuş:

-Yahu, dedi. Korkutmaya gelmez. Zaten hepsinin gözü yulmuş duruyor. Yüreklerine büsbütün telaş düşerse, her biri bir yana kaçır. Şimdi, tam iş zamanıdır. Sonra pişmanlık olur.” (Karaosmanoğlu: 2008, 147)

Çalıkuşu romanında da savaş bir dış unsurdur. Feride’nin okulunun hastaneye çevrilmesiyle biz savaş olduğunu anlarız, Feride hastanede yaralıları iyileştirmek için çalışır. Yıllar önce evlilik teklifini reddettiği İhsan Bey ile karşılaşır, cephede yaralanmış ve yüzünün bir tarafı tanınmayacak hale gelmiştir. Feride onun için çok üzülür ve elinden geleni yapmaya çalışır.

“Mektebimizi aldığınızda o kadar üzuldüm ki, Doktor Bey...” (Güntekin 2003: 426). “Mademki hazin tesadüf bizi karşı karşıya getirdi sizden kaçmayacağım ve bu acı günlerinizde küçük bir kız kardeş gibi kendimi hizmetinize vakfedeceğim.” (Güntekin 2003: 431)

Romanda halk ile Kurtuluş Savaşına destek için en fazla çatışma yaşayan Ahmet Cemil’dir. Eskiden bir asker olması ve Kurtuluş Savaşı’nda yaşanan gelişmeleri yakından takip etmesi bunda

etkilidir. Çatışma sesleri çok yakına gelmiştir, Ahmet Cemil, köy halkını uyarır ama kimse onu dinlemez. Romanın belki de en can alıcı noktalarında biriside burasıdır, savaş köy halkına zarar verene kadar köy halkı her şeyden habersiz yaşar. Köyde tek korkuları vardır o da bu savaş yüzünden askere geri çağrılmaktır. Ahmet Cemil ülkelerini savunmaları için onlara moral verir ama bu da faydalı olmaz.

Roman Yazarlarının Eserleriyle İlgili Açıklamaları

Reşat Nuri Güntekin, Çalkuşu'nu İstanbul Kızı diye tiyatro şeklinde yazmış daha sonra çok beğenilmesi üzerine tiyatro haline getirmiştir. Çalkuşu yayınlandığında bir salgın gibi ülkenin dört bir tarafında, cephelerde okunmuştur. Hatta o kadar beğenilmiş ve genç kızları etkilemiştir ki okulunu bitiren birçok genç kız Anadolu'da öğretmenlik yapmak için başvuruda bulunmuştur. Gerçek durağandır, ama bizi bu monoton hayattan kurtaracak olan ise aşkın ve maceranın olduğu bir hayattır. Psikanaliz ilmi, her yaştan insanın roman okumasının sebebinin tecrübe yetersizliğine bağlamaktadır. Çünkü gerçek hayatta yapamayacağımız şeyleri romanlarda gerçekleştirebiliriz. Korkularımız ve arzularımız romanlarda açığa çıkar. Sinema ve tiyatrodaki olduğu gibi romanda da okuyucu kahramanla özdeşleşir. Sinemanın yaptığı etkiyi romanda yapmaktadır, çünkü sessiz bir ev ortamında okunan bir roman kişiyi farklı dünyalara götürebilmektedir.

“İçinde bulunduğumuz zaman ve mekân ile ilgili olarak okuyucu, belirli bir mekânı katetmek suretiyle roman kahramanlarıyla birlikte yaşamaya imkan bulacaktır. Romandaki hayali dünya işte bu gerekli boşluğa yerleştirilir. Bu okuma süresi boyunca paranteze alınıyor demektir.” (Bourneur ve Qellet, 1989. 13)

Reşat Nuri Güntekin o zamanda okumuş kolejli , kültürlü ve serbest olarak görülen İstanbul kızlarına karşı ön yargıyı yıkmak için bu eserini yazdığını açıklamıştır. Eser tezli bir roman özelliği göstermektedir. Bu tarz kızlara karşı sempati uyandırmak istediğini belirtmiştir. İstedikine de ulaşmış hem bu kızlara karşı sempati uyanmış hem de Anadolu'da öğretmenlik yapmak isteyen kızların sayısı artmıştır.

“Çalkuşu Feride'nin Türk edebiyatında genç kız tipi olduğu muhakkaktır. O zamanlarda genç kızlarda rahatlık ve serbestlik iyi bir alamet sayılmazdı. Ecnebi mekteplerinde yahut ileri aile muhitlerinde yetişmiş tek tük kızlar iyi gözle görülmez. Fena aile kadın, fena vatandaş, fena insan olmaya namzet sayılırdı. Ben İstanbul Kızın'da (Çalkuşunda) büyük bir Çocuk demek olan genç kızda biraz tahsil, biraz neşe ve serbestliğin korkulacak bir şey olmadığı böylelerinin zamanı gelince yahut müşkül saatlerde kendilerini ağırbaşlı insanlardan daha iyi çekip çevirebileceklerini göstermek istiyorum. Gerçi uydurma demek olan romana ve tiyatroya hiçbir realiteyi ispat hakkı verilmemiştir. Fakat bahsettiğim tarzda sempati uyandırmak kar olacaktı.” (Emil: 1990,3)

Yakup Kadri'nin Yaban romanı da okur üzerinde çok etkili olmuş. Anadolu'nun kapılarını okurlara açmıştır ama yazarın uzun süren tartışmalar içerisinde yer almasına neden olmuştur. Aydın-halk çatışmasını en iyi anlatan eserlerden birisidir. Fakat Anadolu insanını kötü bir bakış açısıyla anlattığı için edebiyat çevresi tarafından eleştirilmiştir. Yakup Kadri'yi zor durumda bırakan tartışmalar üzerine eserinin ön sözünde kendini açıklama gereğinde kalmıştır. Anadolu insanının cahil kalmasında yine aydınları suçlar.

“Bunun sebebi ey Türk aydını yine sensin! Bu viran ülke ve yoksul insan kitlesi için ne yaptın? Yıllarca onun kanını emdikten ve bir post gibi toprak üstüne attıktan sonra , şimdi de ondan tiksilmek hakkını kendinde buluyorsun

Anadolu Halkının bir ruhu vardı, nüfuz edemedin! Bir kafası vardı aydınlatamadın. Bir vücudu vardı; besleyemedin. Üstünde yaşadığı bir toprak vardı! İşleyemedin. Onu, hayvani duyguların, cehâletin, yoksulluğun ve kılığın elinde bıraktın. O, katı toprakla kuru göğün arasında bir yabani ot gibi bitti. Şimdi, elinde orak, buraya hasada gelmişsin. Ne ektin ki, ne biçeceksin? Bu ısranlıları, bu

kuru dikenleri mi? Tabii ayaklarına batacak. İşte, her yanın yarılmış bir halde kanıyor ve sen, acıdan yüzünü buruşturuyorsun. Öfkeden yumruklarını sıkıyorsun. Sana ıstırap veren bu şey, senin kendi eserindir, senin kendi eserindir.” (Karaosmanoğlu:2008, 10)

Yakup Kadri ‘yi eleştirenlere bir cevap niteliğindedir bu sözler. Tanzimat’tan beri İstanbul ve çevresi anlatılmış ilk defa İstanbul dışına Milli edebiyat döneminde çıkmıştır. Feride ve Ahmet Cemil hayallerinde çok farklı bir dünya ile karşılaşmışlardır. Tabii ki bunda yine aydınlar suçudur, Anadolu insanı yıllardır görmezden gelinmiş ve ihmal edilmiştir bu nedenle aslında kimsenin de bu insanları eleştirme hakkı yoktur.

Berna Moran sanatçıya dönük eleştiri bölümünde bazen yazarın kastettiği anlam ile okurun eserden çıkardığı anlamın aynı olamayacağını belirtmiştir. Yakup Kadri’de eserin yayınlanmasından sonra gelen tepkiler üzerine ikinci baskıda kendinin yanlış anlaşıldığını ifade etmiştir.

“Yaban romanını yorumlayanlardan bazıları köylü aleyhtarı bir karakter taşıdığını köylünün maddi ve manevi sefaletinden entelektüel ağızdan tezyife kalkışmıştır. Yabanın ikinci baskısında böyle bir anlamın çıkarılmayacağını iddia etmektedir. Bu gibi durumlarda kimin sözünü kimin sözünü kabul etmek gerekir acaba ?” (Moran: 1994, 136)

Sonuç

Feride ve Ahmet Cemil, romancıların kendilerine yazdığı kaderi yaşarlar. Aslında ikisi de mutluluğu bulamaz çünkü romancılar onlara acımasız davranmıştır. Bir insana verilebilecek cezayı verip kendi ikliminden ve düşünce dünyasından olamayan bir yere terk etmişlerdir. Onlar burada yaşayıp o insanlara bir şeyler öğretmek için uğraşırlar bazen ise bu nafile bir çaba olur çünkü ne kendilerini tama olarak anlatabilirler ne de karşılarında onları anlayabilecek insanlar vardır.

Anadolu’ya açılan kapıdır bu romanlar; artık aydınlar, Anadolu insanını anlatmaya başlamışlardır. Onlar için farklı bir dünyadır, geldikleri çevreden ve aldıkların eğitimden çok farklı bir dünyadır. Bazen Anadolu insanını acımasızca eleştirirler, bazen merhametli bir şekilde anlatmaya çalışırlar. Aralarında tam bir uyumda olamaz çünkü duygu ve düşünce dünyaları birbirinden farklıdır. Halk-aydın çatışması görülür, Ahmet Cemil’in okuduğu kitaplar o kültürden farklıdır. Kendisinin de dediği gibi giyimini her şeyini değiştirse de içindeki düşünceleri değiştiremez. Çalkıuşu ne kadar uğraşsa da evlat edindiği Munise’yi kendisi gibi yetiştirmeye çalışabilir. Zeyniler köyünde bir anda herkesin zihniyetini değiştiremez. Çünkü onlar ve onlar gibiler toprağa tohum atarlar bunun gerçekleşmesi uzun bir zaman sonra olabilecektir.

Feride ve Ahmet Cemil çevreyi algılayışları açısından benzerlik taşır, yalnızlığa terk edilişleri de benzerdir. Yine de çevresindekilerin ışık olmaya devam ederler. Halk-aydın çatışması günümüzde bile geçerliliğini koruyan bir kavramdır.

Kaynakça

Acar, Sevim (2019). *Yakup Kadri’nin Yaban Romanında Aydın-Halk Kopukluğu*, Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi.

Akyüz, Berna (2009). *Mithat Cemal Kuntay ve Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun Romanlarında İstanbul*, Doktora Tezi, Ankara.

Bourneur, Rolant ve Qellet, Real (1989). *Roman Dünyası ve İncelemesi*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Emil, Birol (1990). *Öğretmen Romancı Reşat Nuri Güntekin*, Atatürk Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Bilimleri Dergisi.

Gündüz, Osman (2007). *Yakın Dönem Tarihsel Romanlarda Çatışma Alanları ve Tarihsel Romanların 'Ulusal Kimlik' Edinmedeki Rolü*, Erzurum: A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi.

Güntekin, Reşat Nuri(2014). *Çalıkuşu*, İstanbul: İnkılâp Yayınları.

Karaalioğlu, Seyit Kemal (1985). *Türk Edebiyat Tarihi*, İstanbul: İnkılâp Kitapevi.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (2008). *Yaban*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Kısacık, Tuğba (2015). *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Lefkoşa.

Moran, Berna(1994). *Edebiyat Kuram ve Eleştirileri*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Özler, İbrahim (2007) *Türk Aydını ve Toplum İlişkisi*, Dini Araştırmalar Dergisi .

Şenderin, Zübeyde (2001). *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*

Uludağ, Mehmet Emin (2008). *Çalıkuşu Romanında Vurgulanan Eğitim Problemleri ve Günümüze Yansımaları*, Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi.